

Idea odpowiedzialnego pożyczania na rynku niebankowych kredytów konsumenckich¹ w Polsce

Streszczenie

W rzeczywistości pokryzysowej, wobec dużej skali zjawiska nadmiernego zadłużania się konsumentów i jego negatywnych skutków zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i globalnym, z uwagi na generowanie nadmiernego ryzyka kredytowego, a nawet systemowego, problem odpowiedzialnego zaciągania pożyczek przez konsumentów (odpowiedzialnego zadłużania się) staje się coraz bardziej doniosłym problemem etycznym, prawnym i społecznym i nie może być jedynie postulatem. Idea odpowiedzialnego kredytowania rozumiana szeroko z perspektywy odpowiedzialnego udzielania kredytu przez kredytodawcę poprzez badanie zdolności kredytowej konsumenta przed udzieleniem kredytu, jak i jej kontrolowanie w okresie kredytowania oraz informowanie go o warunkach umowy kredytowej, w tym w szczególności o ponoszonych przez niego kosztach, jak i konsekwencjach prawnych oraz ekonomicznych niewykonywania tej umowy przez konsumenta, obejmuje także odpowiedzialne zadłużanie się przez konsumenta. Celem niniejszego opracowania jest zaprezentowanie idei odpowiedzialnego kredytowania jedynie po stronie kredytobiorców konsumentów (odpowiedzialnego pożyczania), bez perspektywy kredytodawców, jakimi są niebankowe instytucje pożyczkowe. Realizacja idei odpowiedzialnego pożyczania wyraża się w świadomym (ryzyka i kosztów) zaciąganiu zobowiązań kredytowych przez konsumentów, ochroną ich przed nadmiernym zadłużaniem się, ale także przed niezwykle szkodliwym zjawiskiem, jakim jest *misselling* na rynku niebankowych kredytów konsumenckich, które w efekcie doprowadza do znaczącego pogorszenia ich sytuacji finansowej i życiowej, a w konsekwencji wpływa negatywnie na prawidłowe i stabilne funkcjonowanie rynku kredytów konsumenckich będącego częścią rynku usług finansowych.

Słowa kluczowe

kredyt konsumencki; konsument kredytobiorca; niebankowa instytucja pożyczkowa, kredytodawca; ochrona konsumenta; odpowiedzialne kredytowanie; odpowiedzialne pożyczanie przez konsumentów; obowiązek informacyjny, edukacja finansowa

1. Wstęp

Realizacja idei odpowiedzialnego kredytowania na rynku niebankowych kredytów konsumenckich wymaga odpowiedzialnego zachowania wszystkich jego uczestników.

---

¹ Rozważania podjęte w niniejszym opracowaniu dotyczą zasadniczo rynku niebankowych kredytów konsumenckich i nie obejmują udzielania kredytów konsumenckich przez banki i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, które także są kredytodawcami w rozumieniu ustawy o kredycie konsumenckim, a więc podmiotami, które udzielają kredytów konsumenckich.

Jej elementem jest zarówno odpowiedzialne udzielanie kredytów przez kredytodawców (odpowiedzialne kredytowanie), jak i odpowiedzialne ich zaciągnięcie przez konsumentów (odpowiedzialne pożyczanie). Oznacza ona także konieczność kształtowania odpowiedzialnych postaw wśród konsumentów zaciągających kredyty, by podejmowali oni świadome decyzje w zakresie korzystania z kredytów, ale również rozumieli ich konsekwencje. Jest to szczególnie ważne na rynku niebankowych kredytów konsumenckich, gdzie oferowane „produkty kredytowe” są zróżnicowane, występuje duża konkurencja wśród kredytodawców (niebankowych instytucji pożyczkowych), a reklama zachęca do ich zaciągania. Wszystko to sprzyja podejmowaniu niewłaściwych, często nieświadomych (wynikających z niewłaściwego i niepełnego poinformowania o wszystkich opłatach i innych kosztach związanych z zaciągnięciem kredytu), a czasem lekkomyślnych decyzji przez konsumentów, a także ich nadmiernemu zadłużaniu się.

Konieczność ograniczania tego niekorzystnego zjawiska i kształtowania postaw odpowiedzialnego zaciągania zobowiązań przez konsumentów wymaga nie tylko tworzenia odpowiednich regulacji, ale nade wszystko skutecznego egzekwowania obowiązujących przepisów, tak by w prawidłowy sposób kształtowały praktyki rynkowe kredytodawców i wpływać na świadomość konsumentów. Odpowiedzialni za nadmierne zadłużanie się są bowiem nie tylko sami konsumenci, którzy zaciągają kredyty, nierzadko nieświadomi związanego z tym ryzyka i ponoszonych kosztów. Ciężar odpowiedzialności powinien spoczywać także na kredytodawcach zobowiązanych do oceny zdolności kredytowej konsumenta, czyli zdolności do terminowej spłaty kredytu. Niewątpliwie miały bowiem wpływ na występujące na rynku kredytów konsumenckich zjawisko zadłużania się konsumentów mają praktyki rynkowe kredytodawców, którzy podsycają „apetyt na kredyt” poprzez jego „rozdawnictwo” i dostępność „od ręki”. Te praktyki są skutkiem rozbudzanego na rynku niebankowych kredytów konsumenckich nadmiernego „chciewstwa” u konsumentów, co z kolei po stronie kredytodawców jest dyktowane chęcią osiągnięcia przez nich łatwych i szybkich zysków z prowadzonej na tym rynku działalności. Wydaje się, że jest również skutkiem akceptacji przesłania, że „chciewość jest dobra”, a to stworzyło nie tylko korzystne podłoże do toksycznej finansyzacji życia, ale i toksycznych teorii w ekonomii².

---

² Szerzej E. Mączyńska, P. Pysz, *Spoleczna gospodarka rynkowa i jej współczesne znaczenie*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2016, nr 2(73); J. Wilkin, *Ekonomia wolności i ekonomia zniewolenia. Kiedy ekonomia sprzyja poszerzaniu ludzkiej wolności, a kiedy ją ogranicza?*, [w:] E. Mączyńska (red.), *Modele ustroju społeczno-gospodarczego. Kontrowersje i dylematy*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2015, s. 21; G. Wolska, *Spoleczna odpowiedzialność biznesu*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2018, R. LXXX, z. 1 i powoływana tam literatura.

2. Pojęcie i zakres idei odpowiedzialnego kredytowania (*responsible lending – responsible borrowing*)

Idea odpowiedzialnego kredytowania rozumiana jako odpowiedzialne udzielanie kredytów przez kredytodawców i odpowiedzialne pożyczanie (zaciąganie kredytu) przez konsumentów³ w rzeczywistości pokryzysowej, wobec zjawiska nadmiernego ich zadłużania się, przestała być jedynie postulatem i stała się przedmiotem zainteresowania ustawodawcy, tak unijnego, jak i w konsekwencji krajowego⁴. Zarówno dyrektywa 2008/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102⁵, jak i ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim⁶, choć nie posługują się wprost terminem „idea odpowiedzialnego kredytowania”, zawierają przepisy będące przejawem jej realizacji. Stała się ona zatem kwestią niezwykle istotną dla zapewnienia prawidłowego funkcjonowania części rynku finansowego, jakim jest rynek kredytów konsumenckich. Konieczność jej wdrażania do praktyki rynkowej i egzekwowania wynika z nadmiernego zadłużania się konsumentów kredytobiorców przez angażowanie się w zobowiązania kredytowe, których nie są w stanie terminowo spłacić. Poza tym szczególnie dotkliwe na rynku niebankowych kredytów konsumenckich⁷ w Polsce stało się ostatnio zjawisko *missellingu*⁸ oznaczające

³ Szerzej na jej temat patrz: E. Rutkowska-Tomaszewska, M. Paleczna, *Idea odpowiedzialnego kredytowania na rynku niebankowych kredytów konsumenckich w Polsce*, „internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny” 2018, nr 6(7).

⁴ Istnieje pogląd, zgodnie z którym idea odpowiedzialnego kredytowania nie wykazuje odpowiedniego stopnia określoności, aby mogła być uznana za zasadę lub regułę prawną. Zob. szerzej: P. Tereszkiwicz, *Obowiązki informacyjne w umowach o usługi finansowe. Studium instrumentów ochronnych w prawie prywatnym i prawie unijnym*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 154; A. Stangret-Smoczyńska, *Zdolność kredytowa w ujęciu prawnym prawa polskiego*, C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 156.

⁵ Dyrektywa 2008/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz. Urz. UE L 133 z 22.05.2008), dalej jako: dyrektywa 2008/48/WE.

⁶ Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 993), dalej jako u.k.k.

⁷ Chodzi tu o kredyty konsumenckie w rozumieniu ustawy o kredycie konsumenckim udzielane przez niebankowe instytucje pożyczkowe (także w rozumieniu tej ustawy), będące jedną z kategorii kredytodawców, czyli podmiotów.

⁸ O zjawisku *missellingu* na rynku usług finansowych, w tym usług kredytowych i jego konsekwencjach zob. szerzej: J. Sroczyński, *Misselling: nowy rodzaj zakazanej praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów*. „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2016, Nr 4; M. Ganczar, *Misselling – nowa praktyka naruszająca zbiorowe interesy konsumentów w świetle nowelizacji ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów z 2015 r.*, [w:] M. Czarnecka, T. Skoczny (red.), *Prawo konsumenckie w praktyce*, C.H. Beck, Warszawa 2016, <http://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zogi2dkmjugu4dimi> [dostęp: 25.07.2018]; M. Sieradzka, *Ochrona konkurencji i konsumentów. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw*, LEX/el. 2016; M. Krasnodębska-Tomkiel, *Misselling, czyli sprzedaż nieetyczna*, „Gazeta Bankowa” 2016, nr 6; E. Wierzbicka, *Misselling barierą rozwoju ubezpieczeń w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Handlowej. Zarządzanie” 2016, nr 2, s. 316; J. Orlicka, *Zakaz stosowania klauzul abuzywnych i zakaz missellingu w znowelizowanej ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów*, „Prawo

nieetyczną, często niezgodną z prawem praktykę kredytobiorców polegającą na proponowaniu konsumentom usług kredytowych, które nie są dostosowane do ich potrzeb lub oferowane w nieadekwatny sposób⁹. Wiążą się one z bardzo wysokimi i także kredytowanymi kosztami, które w konsekwencji wpływają na wzrost zadłużenia i problemy z ich bieżącym regulowaniem, co z kolei zmusza niejednokrotnie do dalszego zadłużania się i swoistego „uzależnienia” konsumenta od niebankowej instytucji finansowej. W Uzasadnieniu do projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego¹⁰ wskazano, że praktyka ta występuje najczęściej na rynku niebankowych kredytów konsumenckich, gdzie oferowane są kredyty konsumenckie o niskich kwotach, potocznie określane „chwilówkami”. Konsumenty kredytobiorcy są nieodpowiednio informowani o opłatach związanych z nabyciem tego typu kredytu. Niebankowe instytucje kredytowe często udzielają kredytów zwanych „chwilówkami” konsumentom, którzy mają wątpliwą zdolność kredytową lub jej nie posiadają w ogóle, a koszty tych kredytów są bardzo wysokie¹¹.

Problem nadmiernego zadłużania się konsumentów w Polsce zauważalny jest na rynku kredytów konsumenckich, a w szczególności kredytów oferowanych przez niebankowe instytucje kredytowe¹², które nie podlegają całkowitemu i pełnemu nadzorowi Komisji Nadzoru Finansowego¹³, a nadzór Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji

---

Asekuracyjne” 2015, nr 4, s. 43. Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12271401/12284097/12284098/dokument158625.PDF> [dostęp: 25.07.2018].

⁹ Art. 24 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 798).

¹⁰ Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12271401/12284097/12284098/dokument158625.PDF> [dostęp: 25.07.2018].

¹¹ Na ten temat patrz szerzej m.in.: E. Rutkowska-Tomaszewska, *Manipulowanie informacją w zakresie odpłatności za usługi bankowe i prawne mechanizmy przeciwdziałania tym nadużyciom*, [w:] W. Rogowski (red.), *Nowe koncepcje i regulacje nadzoru finansowego. Nadzór makroostabilnościowy. Nadzór bankowy SKOK. Instrumenty finansowe*, Oficyna Allerhanda, Kraków-Warszawa 2014, s. 297-323 i powoływana tam literatura; P. Białowski, *Skutki wprowadzenia regulacji maksymalnych kosztów kredytu*, Gdańsk-Warszawa 2016, <https://kpf.pl/badania-i-publikacje/raporty-niecykliczne/> [dostęp: 25.07.2018] i powoływana tam literatura.

¹² Szerzej na temat charakterystyki tego rynku patrz: Sektor Instytucji Pożyczkowych w Polsce, Raport z badania ankietowego za lata 2008-2017, Konferencja Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce, <https://kpf.pl/badania-i-publikacje/raporty-cykliczne/sektor-firm-pozyczkowych-w-polsce/> [dostęp: 27.07.2018]; Sektor Pośrednictwa Kredytowego w Polsce, Raport z badania ankietowego Członków KPF. IV kwartał 2017, <https://kpf.pl/badania-i-publikacje/raporty-cykliczne/sektor-posrednictwa-finansowego-w-polsce/> [dostęp: 27.07.2018]; Sytuacja na Rynku Consumer Finance IV kwartał 2017, <https://kpf.pl/badania-i-publikacje/raporty-cykliczne/sytuacja-na-ryнку-consumer-finance/> [dostęp: 27.07.2018]; Wielkość Polskiego Rynku Wierzytelności Zarządzanego przez Członków KPF. III kwartał 2017, <https://kpf.pl/badania-i-publikacje/raporty-cykliczne/wielkosc-polskiego-ryнку-wierzytelności/> [dostęp: 27.07.2018].

¹³ Od lipca 2017 r. ustawą z dnia 27 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym i nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (Dz. U. z 2017 r. poz. 819) znowelizowano ustawę o kredycie konsumenckim, wprowadzając Rejestr Firm Pożyczkowych prowadzony przez Komisję Nadzoru Finansowego

i Konsumenta w tym zakresie nad praktykami rynkowymi kredytodawców jest niewystarczający, by skutecznie eliminować zjawisko nadmiernego zadłużania się konsumentów. Niebankowe kredyty konsumenckie w Polsce wydają się być powszechnie dostępne z uwagi na to, że udzielające ich niebankowe instytucje pożyczkowe stosują „łatwiejszą” niż w bankach procedurę kredytową, odformalizowaną i przyspieszoną – przez co kredyty są dostępne „od ręki”, co sprzyja nadużyciom tych instytucji. Kredytodawcy, chcąc za wszelką cenę „sprzedać” usługę kredytową, przekazują informacje niepełne, dotyczące przede wszystkim jej korzyści, niechętnie natomiast informują konsumenta o zagrożeniach i ryzykach związanych z jej nabyciem, wykorzystują kłopotliwą, a nawet „przymusową” sytuację finansową i życiową kredytobiorcy konsumenta, a także brak odpowiedniej wiedzy i świadomości na temat kredytowej usługi finansowej oraz fakt, że w banku nie uzyskałby on kredytu¹⁴. Koncepcja odpowiedzialnego kredytowania jest również przejawem realizacji zyskującej coraz bardziej na aktualności w rzeczywistości pokryzysowej, koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu¹⁵. Według niej przedsiębiorcy działający w zgodzie z zasadami społecznej odpowiedzialności biznesu koncentrują się nie tylko na zyskach, ale powinni również uwzględniać społeczne i moralne konsekwencje swojej działalności, w tym także interesy konsumenta¹⁶. Nie oznacza to rezygnacji z osiągania zysku, co jest celem działalności gospodarczej, w tym również na rynku kredytów konsumenckich, jednak sens swojego istnienia kredytodawcy powinni postrzegać szerzej, z uwzględnieniem ładu korporacyjnego, etyki i moralności oraz relacji z konsumentami kredytobiorcami. Odpowiedzialne kredytowanie jest złożonym procesem wymagającym podjęcia wielu działań przez uczestników rynku kredytów konsumenckich, zarówno przez kredytodawców¹⁷, jak i kredytobiorców konsumentów

---

oraz wymóg prowadzenia działalności przez firmy pożyczkowe po uzyskaniu wpisu do tego Rejestru i spełnieniu pewnych warunków określonych w ustawie o kredycie konsumenckim. Wprowadzenie tych wymogów i obowiązku wpisu niebankowych instytucji pożyczkowych do rejestru można uznać za przejaw częściowego i niepełnego, ale jednak nadzoru Komisji Nadzoru Finansowego nad firmami pożyczkowymi.

¹⁴ E. Rutkowska-Tomaszewska, M. Paleczna, *op. cit.*, s. 39.

¹⁵ Problem ten jednak, z uwagi na ograniczenia, nie będzie w tym opracowaniu szerzej omawiany. Na ten temat patrz m.in.: www.csr.parp.gov.pl; M. Solarz, *Spoleczna odpowiedzialność banków w aspekcie wykluczenia finansowego*, „Acta Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2010, Sectio H. Oeconomia, vol. XLIV, Nr 2; W. Szpringer, *Spoleczna odpowiedzialność banków. Między ochroną konsumenta a osłoną socjalną*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2009; G. Wolska, *CSR jako współczesna koncepcja prowadzenia działalności gospodarczej. Zaangażowanie w ideę CSR przedsiębiorstw w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Oeconomia” 2014, nr 347; G. Wolska, *Spoleczna odpowiedzialność...*; M. Butrynowicz, *Spoleczna odpowiedzialność banków*, [w:] E. Kowalewska, P. Mańczyk (red.), *Współczesne problemy bankowości i sektora finansów publicznych*, Uniwersytet Szczeciński. Wydział Prawa i Administracji, Szczecin 2015, s. 27-37.

¹⁶ Por. T. Zaleskiewicz, *Psychologia ekonomiczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013, s. 359; K. Waksmundzka, *Spoleczna odpowiedzialność biznesu w sektorze bankowym a realizacja koncepcji odpowiedzialnego kredytowania*, „Prakseologia” 2012, Nr 152.

¹⁷ V. Mak, *What is Responsible Lending? The EU Consumer Mortgage Credit Directive in the UK and the Netherlands*, „Journal of Consumer Policy” 2015, No. 38, s. 413.

(na etapie przedkontraktowym oraz w trakcie wykonywania umowy kredytowej¹⁸), ale także organów i instytucji publicznych, których celem jest ochrona konsumenta przed nadużyciami ze strony kredytodawców. Kompleksowe podejście do procesu kredytowania pozwala na podjęcie odpowiednich działań regulacyjnych zapewniających realizację odpowiedzialnego kredytowania, ochronę konsumentów przed nadużyciami kredytodawców w celu zapewnienia stabilności sektora finansowego oraz ochrony konsumentów i uczciwości dostawców usług kredytowych, zwłaszcza na rynku niebankowych kredytów¹⁹. Realizacja idei odpowiedzialnego kredytowania wymaga zatem odpowiedzialnego zachowania wszystkich uczestników rynku kredytów konsumenckich i obejmuje także kształtowanie odpowiedzialnych postaw wśród konsumentów zaciągających kredyty, by podejmowali oni świadome decyzje w zakresie korzystania z kredytów, ale również rozumieli ich konsekwencje. Szczególnie ważne jest to dla rynku kredytów konsumenckich, gdzie oferowane usługi kredytowe są zróżnicowane, występuje duża konkurencja wśród kredytodawców, a ich praktyki rynkowe, w tym nieuczciwa, prowadząca w błąd reklama zachęcająca do zaciągania kredytu, sprzyjają podejmowaniu niewłaściwych decyzji przez konsumentów²⁰ i nadmiernemu zadłużaniu się²¹.

Konieczność regulacji odpowiedzialnego pożyczania i ograniczania nadmiernego zadłużania się konsumentów wymaga tworzenia odpowiednich regulacji. Brak międzynarodowej uznawalności standardów dotyczących właśnie odpowiedzialnego pożyczania i nadmiernego zadłużania się powoduje, że kraje samodzielnie regulują te kwestie²². Regulacje dotyczące nadmiernego zadłużania się wskazują na dwojaki ich charakter. Zgodnie z analizą przeprowadzoną przez Bank Światowy odpowiedzialni za nadmierne zadłużania się są sami konsumenci podejmujący decyzję/ryzyko zadłużania się, jednak niektóre kraje ciężar odpowiedzialności zrzucają na kredytodawców, którzy zobowiązani są do przeprowadzenia oceny odpowiedniości kredytu do potrzeb konsumenta²³.

---

¹⁸ The World Bank. Responsible Lending Overview of Regulatory Tools October 2013, http://siteresources.worldbank.org/EXTGLOBALFINREPORT/Resources/8816096-1361888425203/90620801364927957721/91157251384205223659/Responsible_Lending_Paper.pdf, s. 15 [dostęp: 17.07.2018].

¹⁹ V. Mak, *op. cit.*, s. 413.

²⁰ The World Bank, *Responsible Lending...*, s. 17.

²¹ Szerzej na ten temat patrz: J. Arcimowicz, *Parabanki i pożyczki krótkoterminowe („chwilówki”)* w dyskursie prasowym i w badaniach opinii publicznej, [w:] I. Jakubowska-Branicka (red. nauk.), *Rynek firm pożyczkowych w Polsce. Teoria i praktyka*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2018, s. 143-180; F. Cyuńczyk, M. Frąszczak, P. Spatek, *Funkcjonowanie firm pożyczkowych na polskim rynku finansowym. Wyniki badania metodą „tajemniczy klient”*, [w:] I. Jakubowska-Branicka (red. nauk.), *op. cit.*, s. 187-204; E. Mączyńska, *Chwilówkowe pożyczki pieniężne w kontekście ekonomii behawioralnej i regulacyjnych funkcji państwa*, [w:] I. Jakubowska-Branicka (red. nauk.), *op. cit.*, s. 241-267; I. Jakubowska-Branicka, *Profil klienta firm pożyczkowych*, [w:] I. Jakubowska-Branicka (red. nauk.), *op. cit.*, s. 205-240.

²² The World Bank, *Responsible Lending...*, s. 15.

²³ *Ibidem*.

Urzeczywistnianie tej idei sprzyja odbudowie zaufania konsumentów do rynku usług kredytowych, do ich dostawców oraz zwiększa bezpieczeństwo konsumentów na nim. Wykonywanie nałożonych prawnie na kredytodawców obowiązków służyć ma także ochronie kredytodawców przed niewłaściwym angażowaniem się w umowy kredytowe z konsumentami, zapobiegać występowaniu nie tylko nadmiernego zadłużania się konsumentów, ale także nadmiernego ryzyka kredytowego po stronie kredytodawcy. Tym samym efektywna realizacja koncepcji odpowiedzialnego kredytowania poprawia poziom bezpieczeństwa sektora finansowego i ogranicza możliwość wystąpienia większych wahań na rynku finansowym. W koncepcji odpowiedzialnego kredytowania ważna jest dobra wola i współpraca obu stron stosunku kredytowego. Model ochrony konsumenta kredytobiorcy nawiązujący do idei odpowiedzialnego kredytowania będzie efektywny i skuteczny poprzez zaangażowanie się obu stron – kredytodawcy i kredytobiorcy.

Jak ważna jest to kwestia, dostrzega także coraz częściej samo środowisko kredytodawców, a przynajmniej jego część, która wdraża²⁴ odpowiedzialne kredytowanie w ramach realizowanej koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu. Zwraca przy tym uwagę na konieczność stosowania zasad etycznych przez wszystkich uczestników tego rynku, w tym także samych konsumentów, z uwagi na ujawnione również nieprawidłowe ich zachowania dotyczące zaciągania zobowiązań oraz ich regulowania²⁵. Konferencja Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce, będąca jedną z organizacji zrzeszających kredytodawców, zainicjowała kampanię społeczną pt: „Kredytobranie 2.0. Dobre Praktyki Konsumenta”, której celem jest przedstawienie konsumentom prostych wskazówek w zakresie świadomego i odpowiedzialnego korzystania z dostępnych instrumentów finansowych²⁶.

W przypadku konsumentów idea odpowiedzialnego pożyczania realizowana jest poprzez przekazywanie kredytodawcy wszelkich informacji mających wpływ na posiadanie przez nich zdolności kredytowej. Ważnym zagadnieniem służącym realizacji idei odpowiedzialnego pożyczania jest edukacja finansowa konsumentów i kształtowanie odpowiednich ich postaw w zakresie pożyczania i posiadania długów.

---

²⁴ *Zasady Dobrych Praktyk Przedsiębiorstw Zrzeszonych w Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce, Zasady ogólne §1, dalej jako Zasady Dobrych Praktyk*, http://www.kpf.pl/pliki/etyka/zasady_dobrych_praktyk_pdf, [dostęp: 27.07.2018]; *Strategia KPF 2020. Kompetencje, Etyka, Integracja, Edukacja. Strategia Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce na lata 2018-2020*, https://www.kpf.pl/pliki/statut/strategia_kpf_a4_pl.pdf [dostęp: 27.07.2018].

²⁵ Szerzej na ten temat patrz: K. Wasilik, *Trendy w zachowaniach współczesnych konsumentów - konsumpcjonizm a konsumpcja zrównowazona*, „Konsumpcja i Rozwój” 2014, nr 1 (6), s. 66-74; A. Lewicka-Strzałecka, *Moralność finansowa Polaków. Raport z badań 2017*, <http://www.kpf.pl/pliki/raporty/moralnosc-finansowa-Polakow-raport-2017.pdf> [dostęp: 27.07.2018].

²⁶ *Kredytobranie 2.0. Dobre Praktyki Konsumenta*, https://kpf.pl/pliki/kredytobranie/k20_plakat_pl.pdf.

3. Obowiązek informacyjny kredytobiorcy konsumenta wobec kredytodawcy

Realizacja idei odpowiedzialnego pożyczania może być bardziej efektywna i skuteczna dzięki właściwej postawie konsumenta na różnych etapach procedury kredytowej, zarówno na etapie przedkontraktowym, jak i podczas wykonywania umowy kredytowej, co jest także, choć nie tylko przejawem realizacji odpowiedzialnego zadłużania się. Konsument powinien przekazać kredytodawcy wszelkie informacje dotyczące jego sytuacji finansowej mającej wpływ na ocenę jego zdolności kredytowej zarówno przed podpisaniem umowy, jak i w trakcie trwania stosunku kredytowego (przez cały okres kredytowania). Wprawdzie obowiązek informacyjny ciąży głównie na instytucji udzielającej kredytów, zgodnie z ideą ochrony konsumenta usług finansowych przez informację, jednak aby kredytobiorca był w stanie spełnić zobowiązanie, musi także na etapie przed zawarciem umowy kredytu konsumenckiego przekazać kredytodawcy wymagane ustawowo informacje dotyczące jego sytuacji finansowo-ekonomicznej.

Ze względu na powszechną dostępność kredytu atrakcyjność ofert, a także popularyzowaną przez niebankowe instytucje pożyczkowe i społeczeństwo modę „życia na kredyt”, przez łatwą jego dostępność, a nawet swego rodzaju jego „rozdawnictwo”, coraz więcej konsumentów korzysta z tych ofert, decydując się na zaciąganie kredytów. Potencjalni kredytobiorcy nie podają wszystkich informacji lub przekazywane informacje o ich sytuacji finansowej, zawodowej czy rodzinnej nie są rzetelne, prawdziwe ani nie odzwierciedlają jej aktualnego stanu. Nieetyczność zachowania kredytobiorcy już na etapie przedkontraktowym, jak wskazują oni sami, uwarunkowana jest obawą przed odtrąceniem i wykluczeniem finansowym – ograniczeniem korzystania z usługi finansowej. Konsument często podnosi także argument, że wykluczenie finansowe jest początkiem wykluczenia społecznego. Niestety, tego typu zachowanie nie powinno być w jakikolwiek sposób usprawiedliwiane przez konsumenta. „Koloryzowanie”, „tuszowanie” i zniekształcanie własnej sytuacji finansowej po to, by móc zaciągnąć kredyt, jest zachowaniem nieodpowiedzialnym i nieetycznym. Zatajenie pewnych informacji lub ich nieprawidłowe przekazanie powoduje, że kredyt może jednak zostać udzielony, ale tym samym wzrasta prawdopodobieństwo, że zobowiązanie kredytobiorcy nie będzie wykonywane odpowiedzialnie i terminowo lub w ogóle będzie problem z jego spłatą na skutek braku środków. Konsument już na etapie wnioskowania o kredyt zobowiązany jest zawrzeć we wniosku kredytowym wszelkie informacje dotyczące aktualnej sytuacji finansowej, stanu prawnego, historii dotychczasowych zobowiązań, wieku, kwalifikacji, zatrudnienia oraz sytuacji rodzinnej²⁷. Ważne jest, aby konsument-wnioskodawca uwzględnił we wniosku

²⁷ Por. B. Paxford, *Kredyty i pożyczki pieniężne oraz zasady koncentracji zaangażowań*, [w:] H. Gronkiewicz-Waltz (red.), *Prawo bankowe. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 247.

wszystkie wskazane informacje, gdyż dzięki właśnie kompleksowo przekazanej informacji możliwe jest wykonanie zobowiązania zgodnie z jego celem i treścią. Niewątpliwie najważniejszymi z wymienionych informacji przekazywanych kredytodawcy są: aktualna sytuacja finansowa konsumenta, dotychczasowa historia zobowiązań oraz zatrudnienie. Na podstawie tych rzetelnie przekazanych informacji kredytodawca może podjąć decyzję o udzieleniu kredytu, a konsument gwarantuje wykonanie umowy kredytowej zgodnie z jej treścią i warunkami. Ustawodawca nałożył zatem na kredytobiorców konsumentów obowiązek dostarczenia kredytodawcy niezbędnych informacji służących prawidłowej ocenie jego zdolności kredytowej. Gdy kredytodawcą jest bank w rozumieniu Prawa bankowego²⁸, to zgodnie z art. 70 ust. 1 zd. 2 p.b.: „Kredytobiorca jest obowiązany przedłożyć na żądanie banku dokumenty i informacje niezbędne do dokonania oceny tej zdolności”²⁹. Analogiczne obowiązki kredytobiorcy względem kredytodawcy (banku i innych podmiotów uprawnionych do udzielania kredytu konsumenckiego) występują na gruncie ustawy o kredycie konsumenckim, co wynika wprost z art. 9 ust. 2 u.k.k., zgodnie z którym: „Ocena zdolności kredytowej dokonywana jest na podstawie informacji uzyskanych od konsumenta lub na podstawie informacji pozyskanych z odpowiednich baz danych lub zbiorów danych kredytodawcy”. Natomiast art. 9 ust. 3 u.k.k. wskazuje, że ocena zdolności kredytowej przeprowadzana jest w oparciu o przekazane przez konsumenta informacje i dokumenty. Co ważne, konsument jest zobowiązany do przekazania ich na żądanie kredytodawcy. Ustawodawca, nakładając na kredytobiorcę obowiązek przekazywania niezbędnych informacji do dokonania oceny zdolności kredytowej, nie wskazał jednak, jakie to mają być informacje i jakiego typu. Należy zatem uznać, że informacje te będą tożsame z informacjami przekazywanymi we wniosku kredytowym. Warto zaznaczyć, że ocena zdolności kredytowej może być dokonana przez kredytodawcę z zastosowaniem wybranej przez niego metody. Ustawodawca nie narzucił kredytodawcom obowiązku wyboru konkretnej metody i techniki oceny. Najczęściej wykorzystywanymi metodami są: metoda dochodowa i metoda scoringowa – punktowa³⁰.

²⁸ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2187 ze zm.).

²⁹ Podobne założenia są przyjęte w innych regulacjach dotyczących kredytów udzielanych konsumentom. Tożsamy obowiązek konsumenta kredytobiorcy wynika z art. 9 ustawy z dnia 23 października 2014 r. o odwróconym kredycie hipotecznym (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 786.), zgodnie z którym: „kredytobiorca jest obowiązany do przedstawienia, na żądanie banku, dokumentów i informacji niezbędnych do dokonania oceny (stanu i historii zobowiązań kredytobiorcy)”. Podobnie także, zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym i nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (Dz. U. z 2017 r., poz. 819), bank dokonuje oceny zdolności kredytowej: na podstawie informacji uzyskanych od konsumenta, z baz danych lub ze zbiorów danych kredytodawcy. Konsument przedstawia, na żądanie kredytodawcy i we wskazanym przez kredytodawcę terminie, dokumenty i informacje niezbędne do dokonania oceny zdolności kredytowej.

³⁰ O metodach przeprowadzania oceny zdolności kredytowej zob. szerzej: M. Capiņa, *Działalność kredytowa monetarnych instytucji finansowych*, Difin, Warszawa 2009, s. 115, 124; A. Staniszevska, *Credit-scoring jako metoda oceny zdolności kredytowej dla osób fizycznych*, [w:] A. Krysiak, A. Staniszevska, M.S. Wiatr, *Zarządzanie portfelem kredytowym banku*, Oficyna Wydawnicza SGH w Warszawie, Warszawa 2012, s. 160.

Pierwsza z nich pozwala obliczyć wysokość miesięcznej raty kredytu, uwzględniając w tym miesięczny dochód netto kredytobiorcy, ilość osób w gospodarstwie domowym, a także koszty stale obciążające budżet domowy, tj.: wysokość innych spłacanych kredytów lub pożyczek, składki ubezpieczeniowe, alimenty i opłaty mieszkaniowe. Wskazane elementy bezpośrednio odnoszą się do sytuacji finansowej kredytobiorcy i muszą zostać rzetelnie przekazane kredytodawcy. Druga metoda dotyczy zasadniczo cech osobistych kredytobiorcy, które mogą mieć wpływ na prawidłowe wykonanie zobowiązania, pozwala również na ustalenie prawdopodobieństwa wystąpienia niewypłacalności. Najczęściej występującymi charakterystykami w ocenie zdolności kredytowej metodą scoringową są: zawód kredytodawcy i forma zatrudnienia, status prawny posiadanej nieruchomości, dotychczasowa terminowość wykonywania zobowiązań, a także status pracy małżonka. Przyjęte w praktyce metody oceny zdolności kredytowej i konstrukcja wniosków kredytowych stosowanych przez kredytodawców, potwierdzają, jak ważne jest dostarczanie prawidłowych informacji o sytuacji kredytobiorcy, gdyż dzięki temu możliwe jest udzielenie kredytu i dopasowanie rat kredytu do rzeczywistych możliwości finansowych kredytobiorcy oraz uniknięcie zjawiska nadmiernego ich zadłużenia się. Rzetelne wypełnianie obowiązku informacyjnego przez kredytobiorców konsumentów wobec kredytodawców jest zatem niezwykle istotne dla prawidłowej i rzeczywistej oceny przez kredytodawcę jego zdolności kredytowej i zasadniczo rzutuje w dalszej kolejności na terminową i przebiegającą bez jakichkolwiek zakłóceń spłatę zadłużenia, które jest „szyte na miarę” danego kredytobiorcy i dopasowane do jego sytuacji finansowej. Zatajenie lub udzielenie nieprawdziwych informacji może skutkować w przyszłości nie tylko problemami z terminową i prawidłową obsługą kredytu, ale także może być kwalifikowane jako oszustwo kredytowe³¹, zwane wyłudzeniem kredytu. Niewątpliwie może wpłynąć na odpowiedzialność dłużnika wobec wierzyciela i być rozpatrywane jako delikt (nieprawidłowe wypełnianie obowiązku informacyjnego kredytobiorcy), którego skutkiem jest odpowiedzialność odszkodowawcza.

4. Edukacja finansowa i kształtowanie świadomości odpowiedzialnego pożyczania (zadłużania się) przez konsumentów

Problematyka edukacji finansowej konsumentów oraz kształtowania świadomości odpowiedzialnego pożyczania przez konsumentów stanowi aktualnie ogromne wyzwanie zarówno dla rynku finansowego, instytucji świadczących usługi kredytowe, jak i państwa. Szczególnie ważnym jest informowanie i uświadamianie konsumentów o zagrożeniach

---

³¹ Szerzej patrz: A. Wujastyk, *Przestępstwa tzw. oszustw kredytowych w ustawie oraz praktyce prokuratorской i sądowej*, Difin, Warszawa 2011.

i ryzykach wynikających z korzystania z takich usług, a nie wyłącznie o jej korzyściach. Chcąc edukować i uświadamiać konsumentów w zakresie odpowiedzialnego korzystania z usług kredytowych, należy zwracać uwagę na specyfikę konsumentów, ich potrzeby i motywy korzystania z tychże usług. Zwrócić należałoby także uwagę na problem nieracjonalnych wyborów konsumentów, uwzględniając w tym zakresie dorobek ekonomii behawioralnej³². Wszystkie działania w zakresie edukacji konsumenta usług kredytowych powinny prowadzić do ukształtowania umiejętności jej praktycznego wykorzystania, polegającej na planowaniu własnego budżetu, zarządzaniu pieniędzmi, podziale środków na cele bieżące i przyszłe, dokonywaniu wyboru spośród zróżnicowanych możliwości, w tym zadłużania się w formie kredytów i pożyczek, zdolności do dbałości o swoje prawa i interesy ekonomiczne oraz odporności na natarczywą reklamę, nierzadko wprowadzająca w błąd, pod wpływem której podejmuje się często szybkie i nietrafne decyzje finansowe³³, kierując się emocjami i impulsem, a nie rozsądkiem i posiadaną wiedzą³⁴. Kredytodawcy posiadają przewagę informacyjną nad przeciętnym konsumentem, który informowany jedynie o korzyściach wynikających z oferowanej usługi kredytowej, z pominięciem informacji o zagrożeniach i ryzykach z nią związanych, przekazywanych często w nieprzejrzysty, niekompletny i niejasny sposób³⁵, chętnie oraz nie zawsze racjonalnie i przemyślanie korzysta z łatwo dostępnego kredytu. Kredytodawcy dopuszczają się nieuczciwych praktyk rynkowych wprowadzających w błąd, w szczególności w odniesieniu do kosztów kredytu konsumenckiego, zachęcając do zaciągnięcia zobowiązania kredytowego, także poprzez reklamę kredytu konsumenckiego³⁶, a dodatkowym czynnikiem sprzyjającym temu jest szybkość obsługi wniosku kredytowego, w której „specjalizują się” niebankowe instytucje pożyczkowe, udzielając „ekspresowych” kredytów konsumenckich „od ręki” po spełnieniu minimum formalności³⁷. Ze względu na wysoką

³² Zob. szerzej: T. Nieborak, *Tworzenie i stosowanie prawa rynku finansowego a proces ekonomizacji prawa*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2016, s. 225; E. Mączyńska, *op. cit.*, s. 241-267.

³³ Szerzej na ten temat patrz: E. Rutkowska-Tomaszewska, *Usługi finansowe – dobrodziejstwo i (czy) zagrożenie dla konsumentów? Czy ochrona konsumenta usług finansowych jest obecnie efektywna i wystarczająca?*, [w:] M. Jagielska, E. Sługocka-Krupa, K. Podgórski (red.), *Ochrona konsumenta na rynku usług*, C.H. Beck, Warszawa 2016 i powoływana tam literatura.

³⁴ Szerzej: A. Gemzik-Selwach, *Charakterystyka klientów instytucji pożyczkowych oraz determinanty wyboru przez nich oferty*, [w:] A. Gemzik-Selwach (red.), *Klienci instytucji pożyczkowych i ich ochrona*, CeDeWu, Warszawa 2017.

³⁵ Szerzej m.in.: A. Fujak, *Obowiązek udzielenia informacji przed zawarciem umowy*, [w:] M. Stanisławska (red.), *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2018.

³⁶ Szerzej patrz: M. Frańczuk, *Wpływ mediów masowych na powszechność zawierania umów kredytowych*, [w:] Z. Pucek, J. Bierówka (red.), *Media a opinie i postawy społeczne*. Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2011.

³⁷ Szerzej: W. Gasparski, A. Lewicka-Strzałecka, D. Bąk, B. Rok, *Biznes, prawo, etyka*, [w:] W. Gasparski, J. Jabłońska-Bonca (red.), *Biznes. Prawo. Etyka*, Akademia Leona Koźmińskiego, Warszawa 2009, s. 18-25.

konkurencyjność w sektorze kredytów konsumenckich w Polsce nie dziwi fakt, że kredytodawcy niejako „prześcigają się” w ofertach tych kredytów, często podając nieprawidłowe informacje po to, by móc pozyskać potencjonalnego kredytobiorcę, który traktowany jest niemalże „jak zwierzyzna, którą za wszelką cenę trzeba upolować”³⁸. Towarzyszy temu często ciążąca na pracowniku instytucji udzielającej kredytów konsumenckich presja pozyskania nowego klienta wynikająca z konieczności realizacji jej planów sprzedażowych oraz osiągnięcia zysków. Osiągnięcie korzyści finansowych w postaci premii, prowizji lub innych bonusów sprawia, że konsument przestaje być dla kredytodawcy osobą (człowiekiem), a staje się jedynie konkretną wartością liczbową, do której przypisana jest określona wielkość profitów i szansa na poprawę sytuacji finansowej³⁹. Powszechny dostęp do kredytów, generowanie nowych potrzeb przez rynek kredytów konsumenckich, a także obserwowana od dłuższego czasu w polskim społeczeństwie moda „życia na kredyt” oraz nadmierne „chciejstwo” po stronie kredytodawcy i kredytobiorcy doprowadziły do sytuacji, że konsumenci zaciągają zobowiązania, których nie są w stanie na bieżąco regulować, bo pozostają poza zasięgiem ich możliwości finansowych. Często podnoszą oni zarzut nieposiadania wystarczającej informacji o nabywanej usłudze, w szczególności o konsekwencjach prawnych i ekonomicznych nieterminowego regulowania rat kapitałowo-odsetkowych, a także o ryzyku związanym z nabywaną usługą.

Odpowiedzią na ograniczenie występowania tych niekorzystnych skutków po stronie konsumenta jest edukacja finansowa. Ważne jest, aby miała ona charakter systemowy, przez który należy rozumieć obligatoryjne kształcenie na wszystkich szczeblach edukacji. Działania podejmowane w ramach edukacji finansowej powinny skupiać się na ukształtowaniu umiejętności konsumenta w zakresie świadomego korzystania z dobrodziejstw rynku usług finansowych⁴⁰, by były najbardziej odpowiednie i adekwatne do jego potrzeb oraz by nie ulegał on wpływowi reklamy kredytów konsumenckich i był świadomy różnych nadużyć ze strony kredytodawców. Poprzez edukację finansową i prawną konsumentów możliwe jest także ograniczenie skali ryzyk występujących na rynku kredytów konsumenckich, który stanowi znaczącą część rynku finansowego. Wydaje się ona również działaniem prewencyjnym, ponieważ pozwala uchronić konsumentów od podjęcia niewłaściwych decyzji odnośnie do kredytowania i negatywnych skutków nieuczciwych praktyk rynkowych kredytodawców⁴¹.

³⁸ M. Ganczar, *op. cit.*

³⁹ R. Rogowski, *Etyczne problemy w pracy na podstawie opinii pracowników wybranych banków*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym” 2016, nr 3; Z. Jacukowicz, *Etyka wynagradzania*, [w:] W. Gasparski, J. Jabłońska-Bonca (red.), *op. cit.*, s. 192-202.

⁴⁰ E. Rutkowska-Tomaszewska, *Usługi finansowe...*, s. 39.

⁴¹ *Ibidem*, s. 40.

Aktualnie świadomość odpowiedzialnego pożyczania „jest kluczową umiejętnością w cywilizowanym społeczeństwie, niezbędną do sprawnego działania w obszarze rynku finansowego”⁴². Idea odpowiedzialnego kredytowania najefektywniej może być realizowana na przedpolu zaciągnięcia kredytu, czyli zanim konsument podejmie decyzję o skorzystaniu z takiej możliwości. Mianowicie chodzi przede wszystkim o edukację finansową i kształtowanie świadomości odpowiedzialnego pożyczania. Edukacja powinna być ukierunkowana na rozwijanie i kształtowanie kompetencji finansowych konsumentów oraz informowanie ich o zagrożeniach i ryzykach związanych z nabyciem danej usługi finansowej, w tym usługi kredytowej. Ma ona przyczynić się do racjonalizacji zachowań konsumenta na rynku finansowym, w tym rynku kredytowym, a jej celem jest również przeciwdziałanie angażowaniu się konsumentów w zobowiązania przewyższające ich możliwości finansowe oraz nieangażowaniu się w tzw. „złe długi” – zaciąganie kolejnych zobowiązań na pokrycie kosztów dotychczasowych zobowiązań⁴³. Niezależnie od tego, a właściwie w ramach edukacji finansowej, powinny być kształtowane odpowiedzialne postawy konsumentów oraz podmiotów świadczących usługi finansowe. „Świadome i odpowiedzialne pożyczanie pieniędzy to «racjonalne, kompetentne działanie», które wiąże się z podjęciem takiej decyzji i jej oceną”⁴⁴. To właśnie kształtowanie odpowiednich postaw wśród konsumentów może pozwolić im na świadome korzystanie z usługi kredytowej, uchroni ich przed zaciągnięciem zobowiązań nieadekwatnych do ich potrzeb i nadmiernego zadłużenia. „Model konsumenta powinien więc ewoluować w stronę postrzegania go jako podmiotu świadomego, który choć nieprofesjonalny i nie zawsze racjonalny, to jednak świadomy jest złożoności otaczającego go świata i musi brać pod uwagę konsekwencje i ryzyko swoich działań”⁴⁵.

W opublikowanym przez Komisję Europejską Raporcie *Public Consultation on Responsible Lending and Borrowing in the UE* podkreślono, że warunkiem koniecznym dla realizacji odpowiedzialnego kredytowania jest edukacja finansowa, gdyż tylko w ten sposób konsumenci najlepiej potrafią zrozumieć i ocenić swoją sytuację finansową oraz dopasować usługę dostosowaną do ich potrzeb⁴⁶.

---

⁴² E. Kolańska, Świadomość odpowiedzialnego pożyczania, „Prakseologia” 2012, nr 152, s. 173.

⁴³ K. Waliszewski, *Rynek pozabankowych pożyczek konsumenckich w Polsce*, CeDeWu, Warszawa 2017, s. 146.

⁴⁴ A. Stangret-Smoczyńska, *op. cit.*, s. 156.

⁴⁵ T. Nieborak, *Tworzenie i stosowanie...*, s. 200.

⁴⁶ *Public Consultation on Responsible Lending and Borrowing in the EU*, http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2009/responsible_lending_en.htm, s. 10 [dostęp: 17.07.2018].

5. Zakończenie i podsumowanie

Koncepcja odpowiedzialnego kredytowania rozpatrywana z perspektywy kredytobiorcy konsumenta jako odpowiedzialne pożyczanie (zadłużanie się) oraz kształtowanie świadomości odpowiedzialnego pożyczania stanowi wyzwanie dla nowoczesnego i stale rozwijającego się rynku kredytów konsumenckich, funkcjonującego w ramach rynku finansowego. Jest to również wyzwanie dla prawa, etyki oraz edukacji. Koncepcja odpowiedzialnego kredytowania wymaga także etyki, moralności finansowej i świadomości po stronie kredytobiorcy konsumenta, choć niemały, jeśli nie zasadniczy, wpływ na jej realizację mają sami kredytodawcy. Zwracając uwagę na obserwowane od dłuższego czasu zjawisko depersonalizacji kredytu, czyli braku osobistej relacji między konsumentem a kredytodawcą, realizacja idei odpowiedzialnego kredytowania sprawia, że zarówno kredytodawca, jak i kredytobiorca konsument stają się współodpowiedzialni za prawidłowe wykonanie usługi kredytowej. Tego typu rozwiązanie może pozytywnie wpłynąć na dyscyplinę rynkową na rynku kredytów konsumenckich, kształtowanie prawidłowych praktyk rynkowych kredytodawców i tym samym relacji umownych między stronami, zwiększając zaufanie do instytucji udzielającej kredytów konsumenckich⁴⁷. Efektywna i skuteczna realizacja idei odpowiedzialnego kredytowania jest zatem niezbędna dla zachowania bezpieczeństwa finansowego zarówno kredytobiorcy, jak i kredytodawcy.

Problem odpowiedzialnego kredytowania, wobec nadużyć na rynku kredytów konsumenckich będących częścią rynku finansowego, stał się istotną kwestią dla prawidłowego i stabilnego funkcjonowania tego rynku, znajdującą swoje odzwierciedlenie w regulacji prawnej, której celem stało się ograniczanie i niedopuszczanie do nadmiernego zadłużenia się konsumentów⁴⁸. Realizacja idei odpowiedzialnego kredytowania ma zapobiegać nie tylko skutkom nadmiernego zadłużania się kredytobiorców, ale także zapewniać niezakłócone, bezpieczne funkcjonowanie tak kredytodawcy, jak i kredytobiorcy i tym samym stabilność rynku finansowego w ogóle⁴⁹.

⁴⁷ E. Rutkowska-Tomaszewska, *Ochrona prawna kredytobiorcy...*, s. 281.

⁴⁸ V. Mak, *op. cit.*, s. 411.

⁴⁹ Szerzej na temat stabilności finansowej i sposobów spojrzenia na nią, w tym także w odniesieniu do rynku kredytowego, patrz m.in.: M. Fedorowicz, *O normatywnym pojęciu stabilności finansowej na rynku finansowym Unii Europejskiej w nowej architekturze nadzorczej*, „Studia Europejskie” 2017, nr 4; A. Alińska, K. Wasiak, *Czy stabilność systemu finansowego można uznać za dobro publiczne?*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2014, nr 198; T. Nieborak, *Rynek finansowy jako dobro wspólne*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, R. LXXIX, z. 3; M. Fedorowicz, *Postanowienia ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami oraz rekomendacji S Komisji Nadzoru Finansowego a zapobieganie kryzysom bankowości hipotecznej*, „Studia Prawa Publicznego” 2017, t. 4; P. Frączzak, *Umowy bankowe a stabilność finansowa*, „Bezpieczny Bank” 2015, t. 4, s. 67-90.

Zbyt liberalna, a nawet „lekkomyślna” polityka kredytowa i udzielania pożyczek konsumentom nieposiadającym zdolności kredytowej skutkuje negatywnymi konsekwencjami ekonomicznym i prawnymi dla samego konsumenta. Również gdy portfel tzw. kredytów trudnych rozrasta się, przyczynia się do zwiększenia ryzyka kredytowego kredytodawcy, generując także ryzyko systemowe⁵⁰. Odpowiedzialne kredytowanie wymaga bowiem znalezienia kompromisu między sprzecznymi interesami dostawców kredytów konsumenckich (tzw. kredytodawców, w tym w szczególności niebankowych instytucji pożyczkowych) i ich odbiorców – konsumentów. Kompromis ten zawiera się między strategią sprzedażową kredytodawców (maksymalizacja zysku) i związaną z jej realizacją utratą części kontrahentów, a tym samym części przychodów, a zjawiskiem braku ogólnej dostępności kredytu na rynku i wykluczeniem finansowym. Wprawdzie rozwój „szarej strefy” i nielegalnego rynku kredytowego, bez jakiegokolwiek kontroli i nadzoru organów publicznych jest zjawiskiem niekorzystnym i stwarzającym ryzyko jeszcze większych nadużyć na rynku kredytów konsumenckich, jednak nie może oznaczać przyzwolenia na „rozdawnictwo” kredytów. Brak dostępności do kredytu może pogłębić także proces wykluczenia finansowego⁵¹, a nawet społecznego. Niemniej jednak powszechna dostępność kredytu dla konsumentów, istotna także dla rozwoju gospodarki, nie może oznaczać zupełnej dowolności w ich udzielaniu⁵². Kredyt, choć niezwykle potrzebny i będący źródłem rozwoju gospodarczego, nie może być udzielany każdemu potencjalnemu kredytobiorcy, który zgłosi na niego zapotrzebowanie. Jako zwrotny instrument finansowania musi być dostępny jedynie dla tych, którzy będą w stanie terminowo go spłacać, co oznacza wymóg badania zdolności kredytowej przez kredytodawców i konieczność jego egzekwowania⁵³.

„Potrzeba więc «salomonowego rozwiązania» oraz ukształtowania takiej praktyki i dyscypliny rynkowej wszystkich uczestników rynku kredytów konsumenckich, które z jednej strony zapewnią odpowiedni poziom dostępności kredytu, z drugiej strony – nie będą przyczyniać się do pogorszenia sytuacji kredytobiorców, poprzez odpowiednie, konieczne i uzasadnione społecznie obostrzenia nałożone na kredytodawców w tym zakresie”⁵⁴. Wszystko po to, by idea odpowiedzialnego kredytowania mogła być realizowana rzeczywiście, a rynek kredytów konsumenckich mógł się rozwijać, być konkurencyjny (by kredytodawcy konkurowali ze sobą etycznymi zachowaniami oraz eliminowali z rynku nieuczciwych i nieetycznych dostawców usług kredytowych dla

---

⁵⁰ Por. E. Rutkowska-Tomaszewska, M. Paleczna, *op. cit.*, s. 47.

⁵¹ Szerzej na temat wykluczenia finansowego oraz jego przyczyn: M. Iwanicz-Drozdowska, *Wykluczenie finansowe*, [w:] M. Iwanicz-Drozdowska (red.), *Edukacja i świadomość finansowa. Doświadczenia i perspektywy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011, s. 23-31.

⁵² Patrz także: A. Stangret-Smoczyńska, *op. cit.*

⁵³ Szerzej na ten temat: E. Rutkowska, M. Paleczna, *op. cit.*, s. 44-45.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 49.

konsumentów), przyczyniając się tym samym do stabilnego funkcjonowania rynku kredytów konsumenckich i wzrostu gospodarki.

Idea odpowiedzialnego zadłużania się wymaga właściwego przygotowania konsumentów do świadomego uczestnictwa na rynku usług kredytowych, wyposażenia go w odpowiednią wiedzę na temat jego uprawnień, istoty usługi kredytowej, ryzyk i kosztów związanych z zaciąganiem kredytu, zwłaszcza kolejnego, nie zawsze odpowiedniego i niezbędnego.

Wydaje się, że zarówno nadmierne „chciejstwo” niebankowych instytucji pożyczkowych do osiągnięcia zysku, jak i „chciejstwo” kredytobiorców konsumentów wyrażające się w chętnym i nieograniczonym wręcz zaciąganiu kredytów i „życiu na kredyt”, nie jest zjawiskiem pożądanym i prawidłowym na rynku kredytów konsumenckich. Realizacja idei odpowiedzialnego kredytowania i pożyczania wymaga odpowiedzialnych postaw zarówno kredytodawców, jak i konsumentów, a także dyscypliny rynkowej niezbędnej dla prawidłowego, stabilnego, niezakłóconego i nie generującego ryzyka systemowego funkcjonowania rynku kredytów konsumenckich jako istotnego elementu rynku finansowego. Odpowiedzialne kredytowanie wymaga systemowego i kompleksowego potraktowania oraz wysiłku i współpracy wielu podmiotów, w tym organów państwa. Od strony konsumentów potencjalnych kredytobiorców idea ta winna obejmować kształtowanie etycznych, świadomych postaw odnośnie do zadłużania się oraz jego skutków prawnych i ekonomicznych, indywidualnych, systemowych i społecznych. Dobrze poinformowany, wyedukowany i świadomy konsument kredytobiorca jest istotnym elementem realizacji idei odpowiedzialnego kredytowania (odpowiedzialnego zadłużania się), gdyż tylko taki może w sposób odpowiedzialny, racjonalny i rozsądny zaciągać kredyty i tym samym odpowiedzialnie pożyczać, a jednocześnie uchronić się od nadużyć ze strony kredytodawców, a nawet – swoją świadomą postawą – wpływać na kształtowanie prawidłowych i etycznych praktyk na rynku kredytów konsumenckich.

Bibliografia

Źródła prawa

Dyrektywa 2008/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz. Urz. UE L 133 z 22.05.2008).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2187 ze zm.).

Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (t. j. Dz. U. z 2018r. poz. 993).

Ustawa z dnia 23 października 2014 r. o odwróconym kredycie hipotecznym (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 786.).

Ustawa z dnia 27 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym i nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (Dz. U. z 2017 r., poz. 819).

Literatura

Alińska A., Wasiak K., *Czy stabilność systemu finansowego można uznać za dobro publiczne?*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2014, nr 198.

Arcimowicz J., *Parabanki i pożyczki krótkoterminowe („chwilówki”) w dyskursie prasowym i w badaniach opinii publicznej*, [w:] I. Jakubowska-Branicka (red. nauk.), *Rynek firm pożyczkowych w Polsce. Teoria i praktyka*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2018.

Butrynowicz M., *Spoleczna odpowiedzialność banków*, [w:] E. Kowalewska, P. Mańczyk (red.), *Współczesne problemy bankowości i sektora finansów publicznych*, Uniwersytet Szczeciński. Wydział Prawa i Administracji, Szczecin 2015.

Capiga M., *Działalność kredytowa monetarnych instytucji finansowych*, Difin, Warszawa 2009.

Cyńczyk F., Frąszczak M., Spałek P., *Funkcjonowanie firm pożyczkowych na polskim rynku finansowym. Wyniki badania metodą „tajemniczy klient”*, [w:] I. Jakubowska-Branicka (red. nauk.), *Rynek firm pożyczkowych w Polsce. Teoria i praktyka*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2018.

Fedorowicz M., *O normatywnym pojęciu stabilności finansowej na rynku finansowym Unii Europejskiej w nowej architekturze nadzorczej*, „Studia Europejskie” 2017, nr 4.

Fedorowicz M., *Postanowienia ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami oraz rekomendacji S Komisji Nadzoru Finansowego a zapobieganie kryzysom bankowości hipotecznej*, „Studia Prawa Publicznego” 2017, t. 4.

Frańczuk M., *Wpływ mediów masowych na powszechność zawierania umów kredytowych*, [w:] Z. Pucek, J. Bierówka (red.), *Media a opinie i postawy społeczne*. Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2011.

Frątczak P., *Umowy bankowe a stabilność finansowa*, „Bezpieczny Bank” 2015, t. 4.

Fujak A., *Obowiązek udzielenia informacji przed zawarciem umowy*, [w:] M. Stanisławska (red.), *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2018.

Ganczar M., *Misselling – nowa praktyka naruszająca zbiorowe interesy konsumentów w świetle nowelizacji ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów z 2015 r.*, [w:] M. Czarnecka, T. Skoczny (red.), *Prawo konsumenckie w praktyce*, <http://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zogi2dkmjugu4dimi>.

- Gasparski W., Lewicka-Strzałecka A., Bąk D., Rok B., *Biznes, prawo, etyka*, [w:] W. Gasparski, J. Jabłońska-Bonca (red.), *Biznes. Prawo. Etyka*, Akademia Leona Koźmińskiego, Warszawa 2009.
- Gasparski W., Jabłońska-Bonca J. (red.), *Biznes. Prawo. Etyka*, Akademia Leona Koźmińskiego, Warszawa 2009.
- Gemzik-Selwach A. *Charakterystyka klientów instytucji pożyczkowych oraz determinanty wyboru przez nich oferty*, [w:] A. Gemzik-Selwach (red.), *Klienci instytucji pożyczkowych i ich ochrona*, CeDeWu, Warszawa 2017.
- Iwanicz-Drozdowska M., *Wykluczenie finansowe*, [w:] M. Iwanicz-Drozdowska (red.), *Edukacja i świadomość finansowa. Doświadczenia i perspektywy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011.
- Jacukowicz Z., *Etyka wynagradzania*, [w:] W. Gasparski, J. Jabłońska-Bonca (red.), *Biznes. Prawo. Etyka*, Akademia Leona Koźmińskiego, Warszawa 2009.
- Jakubowska-Branicka I., *Profil klienta firm pożyczkowych*, [w:] I. Jakubowska-Branicka (red. nauk.), *Rynek firm pożyczkowych w Polsce. Teoria i praktyka*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2018.
- Jakubowska-Branicka I. (red. nauk.), *Rynek firm pożyczkowych w Polsce. Teoria i praktyka*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2018.
- Jeżewska-Zychowicz M., *Skuteczność edukacji konsumenckiej – wybrane aspekty*, [w:] A. Lewicka-Strzałecka (red.), *Edukacja konsumencka. Cele, instrumenty, dobre praktyki*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania, Warszawa 2006.
- Jędrzejko D., *Nowe wykroczenia związane z naruszeniem obowiązku informacyjnego wobec konsumenta*, [w:] D. Karczewska, M. Namysłowska, T. Skoczny (red.), *Ustawa o prawach konsumenta*, C.H. Beck, Warszawa 2015.
- Jurkowska-Zeidler A., *Jednolita regulacja kredytu konsumenckiego w prawie usług finansowych Unii Europejskiej (nowa dyrektywa 2008/48/WE w sprawie umów o kredyt konsumencki)*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2009, t. XXI.
- Kolańska E., Świadomość odpowiedzialnego pożyczania, „Prakseologia” 2012, nr 152.
- Krasnodębska-Tomkiel M., *Misselling, czyli sprzedaż nieetyczna*, „Gazeta Bankowa” 2016, nr 6.
- Mak V., *What is Responsible Lending? The EU Consumer Mortgage Credit Directive in the UK and the Netherlands*, „Journal of Consumer Policy” 2015, No. 38.
- Mączyńska E., *Chwilówkowe pożyczki pieniężne w kontekście ekonomii behawioralnej i regulacyjnych funkcji państwa*, [w:] I. Jakubowska-Branicka (red. nauk.), *Rynek firm pożyczkowych w Polsce. Teoria i praktyka*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2018.
- Mączyńska E., Pysz P., *Spoleczna gospodarka rynkowa i jej współczesne znaczenie*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego” 2016, nr 2(73).

- Nieborak T., *Rynek finansowy jako dobro wspólne*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, R. LXXIX, z. 3.
- Nieborak T., *Tworzenie i stosowanie prawa rynku finansowego a proces ekonomizacji prawa*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2016.
- Orlicka J., *Zakaz stosowania klauzul abuzywnych i zakaz missellingu w znowelizowanej ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów*, „Prawo Asekuracyjne” 2015, nr 4.
- Paxford B., *Kredyty i pożyczki pieniężne oraz zasady koncentracji zaangażowań*, [w:] H. Gronkiewicz-Waltz (red.), *Prawo bankowe. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2013.
- Rogowski R., *Etyczne problemy w pracy na podstawie opinii pracowników wybranych banków*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym” 2016, nr 3.
- Rutkowska-Tomaszewska E., *Manipulowanie informacją w zakresie odpłatności za usługi bankowe i prawne mechanizmy przeciwdziałania tym nadużyciom*, [w:] W. Rogowski (red.), *Nowe koncepcje i regulacje nadzoru finansowego. Nadzór makroostabilnościowy. Nadzór bankowy SKOK. Instrumenty finansowe*, Oficyna Allerhanda, Kraków-Warszawa 2014.
- Rutkowska-Tomaszewska E., *Ochrona prawna kredytobiorcy – konsumenta w świetle najnowszych projektowanych regulacji prawnych*, [w:] M. Ganczar, E. Sługocka-Krupa (red.), *Ochrona konsumenta i jej współczesne wyzwania*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2014.
- Rutkowska-Tomaszewska E., *Usługi finansowe – dobrodziejstwo i (czy) zagrożenie dla konsumentów? Czy ochrona konsumenta usług finansowych jest obecnie efektywna i wystarczająca?*, [w:] M. Jagielska, E. Sługocka-Krupa, K. Podgórski (red.), *Ochrona konsumenta na rynku usług*, C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Rutkowska-Tomaszewska E., Paleczna M., *Idea odpowiedzialnego kredytowania na rynku niebankowych kredytów konsumenckich w Polsce*, „internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny” 2018, nr 6(7).
- Sieradzka M., *Ochrona konkurencji i konsumentów. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw*, LEX/el. 2016.
- Solarz M., *Spoleczna odpowiedzialność banków w aspekcie wykluczenia finansowego*, „Acta Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2010, Sectio H. Oeconomia, vol. XLIV, Nr 2.
- Sroczyński J., *Misselling: nowy rodzaj zakazanej praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2016, Nr 4.
- Stangret-Smoczyńska A., *Zdolność kredytowa w ujęciu prawnym prawa polskiego*, C.H. Beck, Warszawa 2015.
- Stanisławska M. (red.), *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2018.

- Staniszewska A., *Credit-scoring jako metoda oceny zdolności kredytowej dla osób fizycznych*, [w:] A. Krysiak, A. Staniszewska, M.S. Wiatr, *Zarządzanie portfelem kredytowym banku*, Oficyna Wydawnicza SGH w Warszawie, Warszawa 2012.
- Szpringer W., *Spoleczna odpowiedzialność banków. Między ochroną konsumenta a osłoną społeczną*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
- Tereszkiewicz P., *Obowiązki informacyjne w umowach o usługi finansowe. Studium instrumentów ochronnych w prawie prywatnym i prawie unijnym*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Waksmundzka K., *Spoleczna odpowiedzialność biznesu w sektorze bankowym a realizacja koncepcji odpowiedzialnego kredytowania*, „Prakseologia” 2012, Nr 152.
- Waliszewski K., *Rynek pozabankowych pożyczek konsumenckich w Polsce*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2017.
- Wasilik K., *Trendy w zachowaniach współczesnych konsumentów – konsumpcjonizm a konsumpcja zrównoważona*, „Konsumpcja i Rozwój” 2014, nr 1.
- Wilkin J., *Ekonomia wolności i ekonomia zniewolenia. Kiedy ekonomia sprzyja poszerzaniu ludzkiej wolności, a kiedy ją ogranicza?*, [w:] E. Mączyńska (red.), *Modele ustroju społeczno-gospodarczego. Kontrowersje i dylematy*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2015.
- Wierzbicka E., *Misselling barierą rozwoju ubezpieczeń w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Handlowej. Zarządzanie” 2016, nr 2.
- Wolska G., *CSR jako współczesna koncepcja prowadzenia działalności gospodarczej. Zaangażowanie w ideę CSR przedsiębiorstw w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Ekonomia” 2014, nr 347.
- Wolska G., *Spoleczna odpowiedzialność biznesu*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2018, R. LXXX, z. 1.
- Wujastyk A., *Przestępstwa tzw. oszustw kredytowych w ustawie oraz praktyce prokuratorskiej i sądowej*, Difin, Warszawa 2011.
- Zaleśkiewicz T., *Psychologia ekonomiczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.

Inne

- Białowski P. *Skutki wprowadzenia regulacji maksymalnych kosztów kredytu*, Gdańsk-Warszawa 2016, <https://kpf.pl/badania-i-publikacje/raporty-niecykliczne/> [dostęp: 27.07.2018].
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Akt o jednolitym rynku Dwanaście dźwigni na rzecz pobudzenia wzrostu gospodarczego i wzmocnienia zaufania „Wspólnie na rzecz nowego wzrostu gospodarczego” <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0206:FIN:PL:PDF> [dostęp: 26.07.2018].

- Komunikat na wiosenny szczyt Rady Europejskiej pt. „Realizacja europejskiego programu naprawy”, przygotowany przez KE w marcu 2009 r., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009DC0114&from=PL> [dostęp: 26.07.2018].
- Kredytobranie 2.0. Dobre Praktyki Konsumenta*, https://kpf.pl/pliki/kredytobranie/k20_plakat_pl.pdf.
- Lewicka-Strzałecka A., *Moralność finansowa Polaków. Raport z badań 2017*, <http://www.kpf.pl/pliki/raporty/moralnosc-finansowa-Polakow-raport-2017.pdf> [dostęp: 27.07.2018].
- Public Consultation on Responsible Lending and Borrowing in the EU, http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2009/responsible_lending_en.htm [dostęp: 17.07.2018].
- Responsible Lending Code, <https://www.consumerprotection.govt.nz/assets/Uploads/responsible-lending-code-june-2017.pdf> [dostęp: 27.07.2018].
- Sektor Instytucji Pożyczkowych w Polsce Raport z badania ankietowego. Lata 2008-2017. Konferencja Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce, <https://kpf.pl/badania-i-publicacje/raporty-cykliczne/sektor-firm-pozyczkowych-w-polsce/> [dostęp: 27.07.2018].
- Sektor Pośrednictwa Kredytowego w Polsce. Raport z badania ankietowego Członków KPF. IV kwartał 2017, <https://kpf.pl/badania-i-publicacje/raporty-cykliczne/sektor-posrednictwa-finansowego-w-polsce/> [dostęp: 27.07.2018].
- Strategia KPF 2020 Kompetencje, Etyka, Integracja, Edukacja. Strategia Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce na lata 2018-2020, https://www.kpf.pl/pliki/statut/strategia_kpf_a4_pl.pdf [dostęp: 27.07.2018].
- Sytuacja na Rynku Consumer Finance IV kwartał 2017, <https://kpf.pl/badania-i-publicacje/raporty-cykliczne/sytuacja-na-ryнку-consumer-finance/> [dostęp: 27.07.2018].
- The World Bank. Responsible Lending Overview of Regulatory Tools October 2013, http://siteresources.worldbank.org/EXTGLOBALFINREPORT/Resources/8816096-1361888425203/90620801364927957721/91157251384205223659/Responsible_Lending_Paper.pdf [dostęp: 17.07.2018].
- Uchwała Nr 148/2013 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 18 czerwca 2013 r. w sprawie wydania Rekomendacji S dotyczącej dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi (Dz. Urz. KNF z 2013 r. poz. 23).
- Uchwała nr 59/2013 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie wydania Rekomendacji T dotyczącej dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych. (Dz. Urz. KNF z 2013 r. poz. 11).
- Uzasadnienie do projektu ustawy o kredycie konsumenckim. Druk sejmowy nr 3596, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/WWW-wszystkie/3596?OpenDocument> [dostęp: 10.06.2018].
- Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12271401/12284097/12284098/dokument158625.PDF> [dostęp: 10.06.2018].

Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12271401/12284097/12284098/dokument158625.PDF> [dostęp: 25.07.2018].

Wielkość Polskiego Rynku Wierzytelności Zarządzanego przez Członków KPF. III kwartał 2017, <https://kpf.pl/badania-i-publikacje/raporty-cykliczne/wielkosc-polskiego-ryнку-wierzytelności/> [dostęp: 27.07.2018].

Working Paper on Responsible Mortgage Lending and Borrowing, <https://www.financite.be/sites/default/files/references/files/1260.pdf> [dostęp: 26.07.2018].

www.csr.parp.gov.pl.

Kampania edukacyjna BIK „Buduj swoją historię”, <https://zbp.pl/wydarzenia/archiwum/wydarzenia/2014/czerwiec/startuje-kampania-edukacyjna-buduj-dobra-historie> [dostęp: 26.07.2018].

Responsible Lending Code, Revised June 2017, New Zealand Government, <https://www.consumerprotection.govt.nz/assets/Uploads/responsible-lending-code-june-2017.pdf> [dostęp: 27.07.2018].

The idea of responsible borrowing on the non-bank consumer credit market in Poland

Summary

In the post-crisis reality, due to the large scale of the phenomenon of consumer over-indebtedness and its negative effects both individually and globally, due to the generation of excessive credit and even systemic risk, the problem of responsible lending by creditors and responsible lending by consumers becomes increasingly far-reaching and ceases to have only the form of postulate, and becomes the subject of regulation, broadly understood jurisprudence. The idea of responsible lending is implemented by proper examination of the creditworthiness of the consumer by the lenders, both before granting the loan and during the loan, and informing him about the terms of the loan agreement, in particular about the costs borne by him, as well as the legal and economic consequences of not doing so. Contract by the consumer. The aim of this study is to present the idea of responsible lending on the part of lenders such as non-bank lending institutions, as well as responsible lending by consumer borrowers, ways of its implementation and enforcement and practical application by both lenders and consumers, as well as competent institutions whose goal is to protect the consumer against excessive indebtedness, but also against the occurrence of individual and systemic risk and misselling on the non-bank consumer credit market, which ultimately leads to a significant deterioration of the financial situation not only of consumers but also of lenders and consequent – negatively affects the proper and stable functioning of this part of the financial services market (non-consumer consumer credit market and thus consumer credit market in general).

Keywords

consumer credit; consumer borrower; non-bank loan institution, lender; consumer protection; responsible lending; responsible lending by consumers; Consumer Credit Act; Directive 2008/48 / EC; credit worthiness; information obligation; financial education